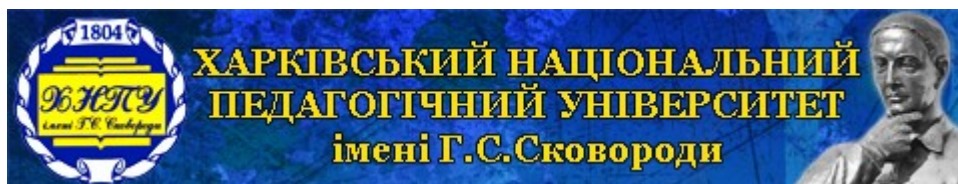

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Криворізький державний педагогічний університет
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Сумський державний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

*Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 220-річчю від дня заснування Університету*

7 листопада, 2024 року

Харків – 2024

Мумінджанов В.О., Гончаренко О.В. ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ВІДДІЛЕННІ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ.....	200
Неїжпапа Л.С. ТРАДИЦІЇ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	203
Олійник М.О., Рижанова А.О. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОВМОТИВОВАНИМ БЕЗРОБІТНИМ ГРОМАДЯНАМ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	206
Песоцька А.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВАМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ.....	208
Пилипенко В.А. ПРОФІЛАКТИКА РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	210
Погоржельський І.В. ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ВНУТРІШНЬОГО РЕСУРСУ.....	213
Поліщук В.А., Цегельник Т.М., Юдіна Л.І. ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	216
Поляков Є.А. ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	220
Пономарьова О.С. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	222
Потіхенська О.В., Костіна В.В. ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ МОЛОДІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	224
Приходько А.І. ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ГРОМАД ПІСЛЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	227
Пштур О.Я., Смерчак Л.І. ДО ПИТАНЬ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ	232

5. Ярова І.А., Бучка А.В. Культура безпеки в професійній діяльності при наданні психологічної допомоги жертвам сексуального насилля. *Охорона праці: освіта і практика. Проблеми та перспективи розвитку охорони праці*: Зб. наук. праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів та фахівців-практиків та XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів. 2023. С. 47–50.

Пилипенко В.А.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ПРОФІЛАКТИКА РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Науковий керівник – кандидатка педагогічних наук, доцентка І. О. Шеплякова

Сьогодні ризикована поведінка підлітків є однією з найактуальніших проблем суспільства. Адже вона може мати серйозні наслідки як для самих молодих людей, так і для їхніх сімей та суспільства в цілому. Різні форми такої поведінки, зокрема, зловживання алкоголем і наркотиками, інтернет-залежність та ранні статеві зв'язки, викликають занепокоєння через їхній вплив на фізичне, психічне та соціальне здоров'я підлітків. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (надалі – ВООЗ), близько 20% підлітків в усьому світі стикаються з проблемами психічного здоров'я, і часто ці проблеми посилюються через ризиковану поведінку, яка може призвести до подальших негативних наслідків, таких як травми, депресія, порушення соціальної адаптації та навіть смерть. З огляду на це, профілактика ризикованої поведінки серед підлітків набуває особливої важливості, адже своєчасне втручання може допомогти уникнути серйозних проблем у майбутньому. Збереження здоров'я молодого покоління – це не тільки питання особистого вибору, але й стратегічна задача суспільства. Профілактичні заходи не лише знижують кількість випадків ризикованої поведінки, а й сприяють формуванню здорових звичок, підвищують рівень обізнаності серед молоді, допомагають розвивати соціальні та емоційні навички, а також зміцнюють роль родини та освітніх закладів у житті підлітків.

На основі проведеного аналізу наукових праць Т. Журавель, М. Лехолетової, В. Лютого, Т. Лях, Т. Спіріної з'ясовано, що ризикована поведінка підлітків має багато проявів, серед яких найпоширенішими є вживання психоактивних речовин, інтернет-залежність, ризикована сексуальна поведінка та агресивна поведінка. Кожен із цих типів має значні наслідки для здоров'я та соціального розвитку підлітків.

1. *Вживання психоактивних речовин.* Вживання алкоголю, наркотиків та тютюну є однією з найсерйозніших форм ризикованої поведінки серед підлітків. За даними Центру з контролю та профілактики захворювань (CDC),

«у США близько 30% старшокласників зізнаються у вживанні алкоголю, а 21% – у палінні» [6]. Серед наслідків практикування такої ризикованої поведінки – розвиток залежності, порушення роботи мозку, зниження когнітивних функцій, підвищений ризик травм тощо.

2. *Інтернет-залежність.* Інтернет-залежність серед підлітків проявляється у вигляді надмірного використання соціальних мереж, відеоігор, інших цифрових платформ та технологій, що може призвести до соціальної ізоляції, проблем зі сном, порушень уваги та тривожності. Так, відповідно до результатів дослідження, опублікованих на платформі PubMed, «надмірне використання Інтернету корелює з підвищеним рівнем тривоги та депресії серед підлітків» [7].

3. *Ризикована сексуальна поведінка.* Ранні статеві зв'язки та відсутність безпечних практик можуть спричинити фізичні та психічні проблеми у підлітків. Зокрема, у таких дітей значно підвищений ризик зараження інфекціями, що передаються статевим шляхом, а також виникнення різноманітних емоційно-психологічних ускладнень і проблем. Це підтверджують і дані ВООЗ, відповідно до яких ранні статеві зв'язки та нестача знань про безпечні практики значно підвищують ймовірність поширення серед молоді захворювань, що передаються статевим шляхом,

4. *Агресивна поведінка та правопорушення.* Агресивна поведінка та правопорушення серед підлітків є ще одним значним викликом для суспільства. Цей тип поведінки пов'язаний із низкою негативних психологічних факторів, включаючи брак контролю над емоціями та імпульсами, низьку самооцінку та, часто, складні соціально-економічні умови. Результати дослідження, опубліковані в журналі «Психологія розвитку», свідчать, що «агресивна поведінка у дітей підліткового віку може призводити до асоціальних вчинків, конфліктів з однолітками та проблем із законом» [3].

Отже, зазначені типи ризикованої поведінки підлітків не лише створюють серйозні виклики для їхнього здоров'я, а й можуть мати тривалі соціальні наслідки, які впливають на їхню здатність будувати здорові стосунки і функціонувати у суспільстві. При цьому встановлено, що підліткова поведінка формується під впливом різноманітних факторів, які можна поділити на:

- *Соціально-культурні фактори.* Вплив суспільства, сім'ї та однолітків є ключовим у прийнятті підлітками ризикованих рішень. Підлітки часто копіюють поведінку тих, хто є для них авторитетом, зокрема однолітків чи популярних особистостей. У дослідженнях, проведених Американською психологічною асоціацією (АРА), відзначено, що «груповий тиск та бажання відповідати очікуванням соціального кола значно підвищують ймовірність ризикованої поведінки» [3].

- *Психологічні фактори.* Підлітковий вік – період активного психологічного розвитку, упродовж якого діти часто мають недостатній контроль імпульсів та низький рівень критичного мислення. Це ускладнює для них можливість оцінити всі потенційні наслідки ризикованих дій. За даними Національного інституту психічного здоров'я (NIMH), «підлітки через

активний розвиток мозку мають труднощі з керуванням емоціями, що впливає на їхню здатність приймати виважені рішення» [2].

- *Соціально-економічні умови.* Складні економічні умови також впливають на підліткову поведінку. Недостатній рівень доходу сім'ї, брак освітніх можливостей, високий рівень безробіття серед батьків – усе це підвищує стрес серед підлітків і може штовхати їх до ризикованих вчинків. Вплив соціально-економічних факторів на поведінку підлітків описаний у звітах ЮНІСЕФ, які підкреслюють «важливість підтримки з боку суспільства для зниження рівня ризикованої поведінки» [4].

Отже, профілактика ризикованої поведінки серед підлітків є актуальною соціально-педагогічною проблемою, вирішення якої вимагає комплексного підходу. І важливу роль у цьому процесі, на наш погляд, відіграють освітні установи, сім'я і громада, а також використання сучасних (інноваційних) технологій профілактики. Так, *шкільні профілактичні програми* активно використовуються в багатьох країнах, зокрема в США та країнах ЄС. Вони спрямовані на підвищення обізнаності учнів про шкідливі наслідки ризикованої поведінки, розвиток соціальних навичок та вміння протидіяти груповому тиску. Наприклад, у США діє програма Positive Action, «яка фокусується на розвитку позитивних рис характеру і зниженні ризику агресивної поведінки» [5]. Своєю чергою, *підтримка сім'ї та громади* відіграє вирішальну роль у запобіганні ризикованій поведінці підлітків. Відкрита комунікація між батьками та дітьми, а також участь громади у житті підлітків сприяють створенню здорового середовища. Згідно з дослідженням Інституту соціальних досліджень Мічиганського університету, «участь батьків у житті дітей є одним з найефективніших методів профілактики підліткової агресії та інших ризикованих вчинків» [5]. Щодо *використання інновацій в профілактичній роботі з підлітками*, то з розвитком технологій з'являються нові підходи до попередження ризикованої поведінки. Вони включають використання інтернет-ресурсів, мобільних додатків та інформаційних кампаній у соціальних мережах, які дозволяють донести інформацію про небезпеку ризикованої поведінки до широкої аудиторії підлітків. Наприклад, «мобільний додаток EverFi пропонує інтерактивні курси, які допомагають підліткам розвивати навички безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях» [1].

Підсумовуючи, зазначимо: ризикована поведінка підлітків, як-от вживання психоактивних речовин, інтернет-залежність, ранні статеві зв'язки та агресивні прояви, несе загрозу як для здоров'я самих підлітків, так і для суспільства в цілому. Причини такої поведінки часто коріняться в соціальному оточенні, психологічних особливостях підлітків та соціально-економічних умовах. Профілактика ризикованої поведінки є необхідною складовою виховання здорового покоління. Її ефективність залежить від комплексного підходу, що включає просвітницькі програми в школах, підтримку з боку родини, громади, а також інноваційні технології, які здатні охопити широку аудиторію.

Зокрема, на наш погляд, необхідним є: *впровадження ефективних профілактичних програм у закладах загальної середньої освіти*, що

сприятимуть зниженню рівня схильності підлітків до ризикованої поведінки шляхом «озброєння» їх теоретичними знаннями і практичними навичками для прийняття здорових рішень; залучення сім'ї до співпраці з освітніми закладами, адже батьки (або особи, які їх замінюють) відіграють вирішальну роль у формуванні поведінки підлітків, тому їхня активна участь у просвітницьких заходах та відкритий діалог із дітьми можуть значно підвищити ефективність профілактики; пропагування здорового способу життя через різні платформи (включаючи соціальні мережі, мобільні додатки та вебсайти), що дозволить донести важливу інформацію до підлітків у зручному для них форматі. При цьому використання сучасних цифрових технологій допоможе забезпечити постійну підтримку та нагадування про переваги безпечної поведінки.

Таким чином, через об'єднання зусиль освітніх закладів, сімей, громади та сучасних технологій можна створити умови, у яких підлітки будуть робити свідомий вибір на користь здорового та безпечного життя.

Список використаної літератури:

1. A Modern SEL Platform Built on Proven Content for PreK-12 Settings. *Positive Action*: website. URL: <https://www.positiveaction.net/> (date of access: 31.10.2024).

2. A new way to drive social impact. *EverFI*: website. <https://everfi.com/> (date of access: 31.10.2024).

3. Developmental Psychology. *American Psychological Association*: website. URL: <https://www.apa.org/pubs/journals/dev/> (date of access: 31.10.2024).

4. *PubMed*: website. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/> (date of access: 31.10.2024).

5. Transforming the understanding and treatment of mental illnesses. *National Institute of Mental Health*: website. URL: <https://www.nimh.nih.gov/> (date of access: 31.10.2024).

6. *UNICEF*: website. URL: <https://www.unicef.org/> (date of access: 31.10.2024).

7. Youth Risk Behavior Surveillance System (YRBSS). *U. S. Centers for Disease Control and Prevention*: website. URL: <https://www.cdc.gov/yrbs/index.html> (date of access: 31.10.2024).

Погоржельський І.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЯК ВНУТРІШНЬОГО РЕСУРСУ

Науковий керівник - кандидатка педагогічних наук, доцентка Соляник М.Г.

Осмислення феномену життєстійкості як внутрішнього ресурсу має важливе практичне значення, тому що набуття навичок життєстійкості